

Dnyanplus Academy

हुंडा प्रथा

राज्यसेवा व UPSC

संपूर्ण वनलाइनर

हुंडा प्रथा — विवाहाच्या वेळी वधूच्या कुटुंबाकडून वराला किंवा वराच्या कुटुंबाला रोख रक्कम, दागिने, वस्तू, मालमत्ता किंवा इतर मौल्यवान स्वरूपात देण्यात येणाऱ्या संपत्तीची सामाजिक प्रथा.

हुंडा प्रथा — भारतातील पितृसत्ताक सामाजिक रचना, स्त्रीचे आर्थिक अवलंबित्व, विवाहसंस्थेतील असमानता आणि सामाजिक प्रतिष्ठेच्या स्पर्धेशी संबंधित सामाजिक समस्या.

हुंडा प्रतिबंध अधिनियम, 1961 — हुंडा देणे, घेणे आणि हुंड्याची मागणी करणे यांना प्रतिबंध करण्यासाठी भारताने केलेला प्रमुख केंद्रीय कायदा.

हुंडा प्रतिबंध अधिनियम, 1961 — हुंड्याची व्याख्या विवाहाच्या संदर्भात विवाहाच्या आधी, वेळी किंवा नंतर प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे दिली जाणारी किंवा देण्याचे मान्य केलेली मालमत्ता किंवा मौल्यवान सुरक्षा अशी करतो; मात्र मुस्लिम वैयक्तिक कायद्यातील मेहरचा समावेश हुंड्यात होत नाही.

हुंडा देणे किंवा घेणे — कायदानुसार दंडनीय कृत्य असून त्यासाठी कारावास व दंडाची तरतूद आहे.

हुंड्याची मागणी — प्रत्यक्ष हुंडा स्वीकारला नसला तरी हुंड्याची मागणी करणेही दंडनीय आहे.

हुंड्यासाठी छळ — विवाहित स्त्रीला हुंड्याच्या मागणीसाठी पती किंवा त्याच्या नातेवाईकांकडून मानसिक किंवा शारीरिक छळ होणे ही गंभीर सामाजिक व कायदेशीर समस्या आहे.

भारतीय न्याय संहिता, 2023 अंतर्गत हुंडाबळीशी संबंधित तरतूद — विवाहित महिलेचा विवाहानंतर सात वर्षांच्या आत असामान्य परिस्थितीत मृत्यू झाला आणि मृत्यूपूर्वी लवकरच तिला हुंड्याच्या मागणीसाठी छळ किंवा त्रास दिल्याचे सिद्ध झाले, तर त्याला हुंडाबळी मानण्याची कायदेशीर तरतूद आहे.

भारतीय साक्ष्य अधिनियम, 2023 — हुंडाबळीशी संबंधित प्रकरणांमध्ये परिस्थितीनुसार न्यायालयाला कायदेशीर अनुमान काढण्याची तरतूद करते.

हुंडा प्रथा व बालविवाह — दोन्ही सामाजिक समस्या असल्या तरी त्यांची कारणे, कायदेशीर स्वरूप आणि प्रतिबंधात्मक कायदे वेगवेगळे आहेत.

हुंडा प्रथा व स्त्रीभूणहत्या — हुंड्याचा आर्थिक भार आणि मुलीविषयीची नकारात्मक सामाजिक मानसिकता काही परिस्थितींमध्ये स्त्रीभूणहत्येसारख्या समस्यांना चालना देऊ शकते.

हुंडा प्रथा व महिला सक्षमीकरण — महिलांचे शिक्षण, रोजगार, आर्थिक स्वावलंबन, संपत्तीवरील अधिकार आणि सामाजिक जागरूकता वाढल्याने हुंडा प्रथेच्या विरोधातील सामाजिक क्षमता मजबूत होते.

हुंडा प्रथा निर्मूलनासाठी उपाय — कठोर कायद्याची अंमलबजावणी, महिलांचे शिक्षण व आर्थिक सक्षमीकरण, सामाजिक जनजागृती, साधेपणाचे विवाह, समुदायाचा सहभाग आणि तक्रार निवारण यंत्रणा मजबूत करणे.

राज्यसेवा व UPSC दृष्टीने महत्त्वाचे — हुंडा प्रथा ही केवळ सामाजिक कुप्रथा नसून लैंगिक असमानता, महिला सक्षमीकरण, मानवी हक्क, सामाजिक न्याय, कायदे व शासन यांच्याशी संबंधित बहुआयामी विषय आहे.